

esetre legyen szabad remélnem, hogy az irodalomtörténeti érdekességet és tanulságot tőlük elvitatni nem lehet. Az a minden-pædagogus emberre okvetetlenül lélekemelő tanulság minden-esetre megvan bennök, hogy Bacon fényes szelleme is egyik például szolgálhat azon már sokszor emlegetett állítás mellett, hogy minden nagy gondolkodó, akárminő térre essék is szellemi tevékenységének súlypontja, -kisebb-nagyobb mértékben pædagogiai dolgokról is elmélkedik, és egyik sem maradt közömbös a műveltségnek nemzedékről-nemzedékre való átadása iránt. Így természetesen az, kinek főgondja volt az emberiség műveltségének új elemekkel való gyarapítása, a műveltségszerzés methodusainak újjakkal való kiegészítése, a tudomány méltóságának emelése: a «*De dignitate et augmentis scientiarum*» és a «*Novum Organum*» írója, legkevesebbé lehetett közömbös a műveltség átadása, a *traditio lampadis* iránt.

WALDAFFEL JÁNOS.

A GYENGÉBB TEHETSÉGŰ GYERMEKEK ISKOLÁI.*

A művelődés nagy és üdvös befolyással van az emberiség jóllétére, de másrészt az is igaz, hogy a művelődés különféle bajokat is okoz az emberi társadalomnak.

E tétel igazsága nem szorul bizonyításra. Példa az iskola, mely szintén az emberi művelődés teremtménye. Ki akarná kétségbe vonni az iskola áldásait? de az iskolának is vannak hátrányai, hiányai; így pl. hogy esetleg elhanyagolja a test ápolását, vagy hogy az ifjúságnak *egyéniségét* nem veszi kellő módon tekintetbe. Szóval az iskola sem tehet eleget a nevelés minden feladatának. Azonban a művelődésnek, ha üt is sebeket, orvosszerei is vannak e sebek gyógyítására.

A közönséges nyilvános népiskola szükségét már az ó- és a középkorban belátták és állítottak fel ily közintézeteket, de azon gyermekek számára, kik testi vagy szellemi hiányaik miatt eltértek a normális fejlettségű gyermekektől, nem állítottak iskolákat, ezekről nem gondoskodtak. Csak a múlt század végén kezdtek ezen a bajon segíteni, a gyermekek egyéniségét ez irányban is tekintetbe venni. *Havy Balázs* tanár Franciaországban, hazánkban pedig *Beitel Ráfáel* állította fel az első

* Felolvasta a szerző a Magy. Pædagogiai Társaságnak m. é. nov. 18-án tartott rendes havi ülésén.

vakok intézetét *József nádor* pártfogása alatt; *Abbé de l'Épée* buzgólkodására Franciaországban, *Heinrikéere* *Lipcsében*, nálunk pedig *Chazár Andrá*s gömöri táblabíró kezdeményezésére alapították az első siket-néma intézetet *Ferencz király* jószívuságából. Későbbben azon gyermekek számára, kiket rossz erkölcsi magaviseletük miatt a közönséges népiskolában meg nem tűrhettek, *Vehrli* fáradozására Schweizban, nálunk meg *Molnár Aladár* buzgólkodására létesítették az első javító intézetet, szeretetházat, végül *Dr. Voisin* Párisban, *Guggenbecke* A. Schweizban, nálunk meg *Frim Jakab* léptették életbe az első alkalmas intézetet hülye gyermekek számára.

Ez említett intézetek minden esetre nagy haladásra mutatnak, mert ezek által a gyermekek egyéniségét, sajátosságait, fogyatozásait jobban tekintetbe lehet venni. De a tapasztalat azt is mutatja, hogy ezek által a különböző egyéniségek minden követelményének még nem volt elég téve.

Minden népiskolában akadnak olyan gyermekek, kik se a vakok, se a siket-némák, se a hülyék, se az erkölcsileg elzüllött gyermekek csoportjához nem tartoznak, mindamellet testi és szellemi hiányai miatt lényegesen eltérnek a normális fejlettségű gyermekektől; fogékonyságuk, figyelő és emlékező tehetségük, felfogó, eszmetársító, ítélő, érző, akaratbeli, beszélő s mozgó képességük sokkal gyengébb, mint a többi gyermekeké, úgy hogy e fogyatkozásaik következtében nem tarthatnak lépést a többiekkel, s méltánytalan dolog is volna tőlük ugyanazt és ugyanannyit követelni, mint a többiektől. Az ilyen gyengébb tehetségű gyermekek mindenekelőtt sok bajt okoznak a tanítónak. Gátolják az előírt cél elérésében, a kívánt eredményben és haladásban, türelmét és jóindulatát kifárasztják, ügyetlenségükkel és ügyefogyottságukkal tehetőségesebb tanuló társaik gunyját provokálják; ennek következtében elvesztik a szükséges becsvágy minden szikráját, a tanulástól elkedvetlenednek, az iskolától elidegenednek, napról-napra méginkább eltompulnak, elvadulnak, szellemi képességeik csekély volta miatt csak a természetes alsóbb ösztönök és vágyak által vezéreltetik magukat, így fokról-fokra süllyednek erkölcsileg, szülőiknek kárt, szégyent, fájdalmat okozva; egy szóval az ilyen gyermekek nem valók a közönséges iskolába.

S mi e nem ritkán tapasztalható tüneménynek az oka? Nem más, mint az illető szülők vak szeretete, hiúsága, hamis szégyenérzete, a tanítóknak hiányos ismeretei a boncz-, élet- és lélektanban, továbbá, hogy ezen tanulóktól éppen annyit követelnek, mint a normális fejlettségűektől, mely pedagógiai hibát a tanítók bizonyára nem követnék el, ha ezen szánandó gyermekek egyéniségét kellőleg figyelembe vennék.

Ezt a fontos igazságot csak az újabb időben kezdték belátni. Németországban, különösen Szászországban *H. G. Stötzner*, a drezdai

süket-némák intézetének jelenlegi igazgatója, volt az első, ki a hatóságok figyelmét ezen szellemileg elmaradt iskolás gyermekekre fordította és ügybuzgóságának sikerült is kivinni, hogy számukra külön iskolát nyissanak.

De ezen áldásos intézmény csak lassankint fejlődött. Először csak egyes osztályokat állítottak fel néhány drezdai iskola mellett. Ezen osztályokba vették fel azokat a gyermekeket, kik nem épen tompa elméjük, de a kik a nyilvános, közönséges népiskolában gyenge szellemi tehetségüknél, nehezebb s lassabb felfogásuknál fogva hátra maradtak. De mert ezen osztályokba a szellemi gyengeség minden fokán álló gyermekeket felvettek, a tanító a legjobb akarat mellett sem tudott eredményt felmutatni; mert ily gyermekeknél első és fő követelmény, hogy mindenikkel sajtáságainak s képességeinek megfelelően bánják a tanító, a mi ily vegyes osztályban lehetetlen. Szükségessé vált tehát a gyermekeket egyéniségük szerint még jobban elkülöníteni. Így jöttek létre a több osztályú iskolák szellemileg gyenge gyermekek számára.

Ilyen iskolákban már jobban haladnak a gyermekek és sokan lépnek ki a gyakorlati életbe azon ismeretekkel, melyekre a munkás, a mestermesternek életfentartása céljából szükség van.

Ezen gyermekek legnagyobb része oly szegény szülőktől származik, kik idejük, műveltségük, s akaratuk hiánya miatt nem ügyelhetnek gyermekeikre, mivel pedig ily gyermekeknél az ápolás, a nevelés még szükségesebb, mint a rendes fejlettségűeknél, méltán követelik emberbarátok és pædagogusok, hogy a társadalom vagy az állam ily gyermekek számára úgy, mint a vakok, süket-némák, hülyék és erkölcsileg elzülött gyermekek számára, külön, benlakással egybekötött *nevelő intézeteket* állítson. És valóban néhány államban, mint pl. Szász- és Norvégországban, a törvényhozás rendeli el, hogy a községek ilyon gyermekek számára külön iskolát vagy nevelő intézetet tartsanak fenn.

Az 1887-ben Gothában tartott 27. német általános tanító-gyűlés azt az általános határozatot mondta ki, hogy az iskola fejlődésére nézve nagyon kívánatos, hogy a gyengébb szellemű tanulók külön iskolákban nyerjenek oktatást.

Schweizban is vannak ily intézetek, Franciaországban még mindig vonakodnak ezen eszmét elfogadni, a mi a szülők hiúságának, és a németek iránti ellenszenvnek róható fel, ámbar néhány pædagogus ott is mellette nyilatkozik. Így pl. E. Cazes, a Bouches du-Rhône akadémiának főfelügyelője, a «Les Enfants arriérés dans les écoles primaires» című értekezésében többek közt a következőket mondja: «Faut-il maintenant créer des classes spéciales pour les enfants arriérés, comme en Allemagne et en Suisse? Mais ne perdons pas de vue que ces dernières sont à l'usage des enfants faibles d'esprit dont la proportion est relative»

vement très peu considérable. Ces enfants constituent une catégorie *sui generis* de retardataires; quoi qu'on fasse, ils ne pourront jamais marcher du même pas que leurs condisciples d'intelligence moyenne, à plus forte raison supérieure. Il leur faut un traitement pédagogique special, et dans ces conditions, nous ne verrions pas avec regret de telles classes naître et s'acclimater dans notre pays. Reste à savoir, si avec notre caractère et nos mœurs nous nous entendrions jamais sur cette question.»

Németországban az utolsó 20 év alatt annyira elszaporodtak az ily intézetek, hogy jelenleg már 60 német város dicsekedhetik velük.

A lipcei iskolát *Richter Károly*, a 3-dik polgári iskola dérek igazgatója vezeti. Az általa most kiadott *Die Leipziger Schwachsinnigen-Schule nach ihrer Geschichte und Entwicklung* című röpirata szerint a megnyitás idején 1881-ben csak 13; most pedig már 125 gyermek — 77 fiú és 48 leány — látogatja. A felvétel nem kényszer folytán történik, hanem az illető szülők beleegyezésével. A jómódú gyermekeknél a tandíjat azon iskola szerint szabják meg, melyet az illető gyermek látogatott. A szegény gyermekeket díj nélkül felveszik.

Ezen iskolákban nemcsak délelőtt, hanem délután is tanítanak. Azon gyermekek, kik az iskolától messze laknak, ott maradnak, s délben 10 fillérért meleg ebédet kapnak.

Drezdában két ilyen községi iskola van, az egyik a Neustadtban, a másik az Altstadtban; mivel ez utóbbit többször meglátogattam s benne hospitáltam, bátor leszek ezen iskolában szerzett tapasztalataimról bővebben szólni.

Ezen iskola a 7. kerületi iskola épületében van, ugyanazon igazgató felügyelete alatt s 6 osztályból áll. Ha a legelső osztályba belépünk, látunk 22 gyermeket, kiknek feje, arca, magatartása nem mutat semmi különöst. Szemeik nem bámészkodnak kifejezéstelenül, szájukat nem tátják, a hülyéknél szokásos ordítást, durva nevetést, náluk nem észleljük. Sőt bámuljuk nyújas arcukat, becsvágyukat, buzgóságukat és tanulási vágyukat. De ha azt látjuk, hogy ezen alsóbb osztályu gyermekek már 8 évesek, sőt idősebbek, és hogy az elérendő tanczél a minimumra van szabva, hogy pl. a számtanból csak az 5-ig terjed a tananyag, ha halljuk tökéletlen feleleteiket, hiányos beszédeiket, és ha figyelemmel kísérjük ügyetlen mozgásaikat, hogy pl. nem képesek a számolásnál egyszerűen 2 ujjat felemelni: akkor arról győződünk meg, hogy ezen gyermekek szellemileg még is sokkal gyengébbek, fogalmakban szegényebbek, mint a normális fejlettségűek, hogy ennél fogva a legjobb akarattal sem képesek azokkal lépést tartani; e szerint számukra külön tanmenet, külön iskola elkerülhetetlenül szükséges, és hogy itt a cél elérése még inkább a tanító hivatás-szeretetétől, lelkesedésétől, buzgalmától, alkalmas módszerétől függ. És valóban, ha innen a legfelsőbb osztályba megyünk és

halljuk, hogy a gyermekek a számtanból a 200-ig menő számkörből a feladványokat fejből megoldják, ha látjuk írásaikat, rajzaikat, ha azt halljuk, hogy már több kilépett tanuló, mint munkás, mint segéd működik: akkor azon meggyőződésre jutunk, hogy e gyermekek ezen eredményt nem érhatték volna el, ha a közönséges nyilvános iskolát látogatták volna; ez az intézet ellenben megmentette őket a szellemi s erkölcsi haláltól, de megmentette őket a társadalomnak is.

Amaz iskola *órarendje* a tantárgyakra nézve nem különbözik lényegesen a közönséges nyilvános népiskolától; szintén csak délelőtt tanítanak 8-tól 1-ig, két délután kivételével, mikor a könyvkötést és a kosárfonást tanítják. De eltér abban, hogy minden egyes osztályban ugyanazon órában ugyanazon tantárgyakat tanítják; a mi azért történik, hogy a gyermekeket képességeik szerint az egyik osztályból a másikba áthelyezhessék.

A *módszer* is azonos a népiskolaival, csak hogy bizonyos didaktikai elveket kell különösen tekintetbe venni. 1. Így pl. elkerülhetetlenül szükséges, hogy a tanító minden tantárgynál használja a *szemléltetést*, mert ezen gyermekeknél az alak-, a szín-, a szám- s a tér érzéke nagyon gyenge és az elvont fogalmakat alkotó képesség nagyon csekély. 2. Nem szabad *sokat és sokáig egyszerre* tanítani, mert vérszegénységük miatt, rövid idő alatt elfáradnak, elvesztik türelmüket. 3. Nagyon gyakran kell a kevés előadott tananyagot *ismételni*, mert ezen gyermekeknél főfontosságú a szoktatás; mert bár külső érzékeik látszólag épek, de a benyomások maradandósága igen kétes, az érzetek összeköttetése nagyon laza, az érzéki ingerek hatása a motorikus idegekre igen lassu. 4. A beszédhez s a kézimunkához való *szoktatás*, a tornázás és az ének gyakorlása kitünős szolgálatot tesz ezen gyermekek gyenge értelme s erkölcse fejlesztésére. A gyermekek legnagyobb része pontosan látogatja az iskolát, élénk érdeklődést mutatnak a tantárgyak iránt és figyelmök is erősbödött különösen a felsőbb osztályokban; erről tanuskodnak a legfelsőbb osztály növendékeinek írásbeli, nyelvtani, számtani és rajzbeli munkálatai, melyeket *Pruggmayer* főtanító úr lekötélvező szivességéből szerencsém van ezennel bemutatni a tisztelt hallgatóságnak . . .

Egyes esetekben az is előfordul, hogy az osztálytanítók egymásik gyermeknél testi és szellemi javulást vesznek észre. Ekkor az igazgató jelentést tesz a városi tanácsnak és ily gyermeknek a közönséges iskolákba való áthelyezését indítványozza.

Drezdában csak olyan gyermekeket vesznek fel ezen iskolába, kik már 2 éven át eredmény nélkül látogatták a népiskolát és hátramaradásukat és gyenge képességüket az illető igazgató bizonyítja. Így pl. nem vesznek fel oly tanulókat, kik egy-két tárgyból többször megbuktak, mert ezek még nem oda valók; csak az szüksé-

ges, hogy ezen két tantárgyból külön, ismétlő magán tanításban részesüljenek.

De másrészt vissza utasítják azon gyermekeket, kik a hülyeség ismertető jeleit mutatják, mert ezek számára az állam Hubertsbergben alkalmas intézetet tart fenn.

Drezdában, valamint más német városokban ezen intézet neve «*Schwachsinnigen-Schule*» volt. De miután a drezdai szülők vonakodtak gyermekeiket oda küldeni, a drezdai városi tanács ezen iskolát «*Nachhilfe-Schule*»-nak nevezte (écoles auxiliaires).

A drezdai jobbparti iskolát jelenleg 136 gyermek látogatja, és a hatóságnak nincs oka az iskola által okozott költséget sajnálni. Mert ezen intézet megmenti azon szegény ártatlan gyermekeket az intellektuális és erkölcsi haláltól; megszabadítja a nyilvános iskolát a kínos és ártalmas akadályoktól, a társadalomnak pedig oly hasznos állampolgárokat nevel, kik ezen iskola nélkül a társadalomnak, az államnak kárt, szülőiknek pedig szégyent okoztak volna.

És most kérdem: mi történt nálunk az ilyen szerencsétlen gyermekek érdekében? Sajnos, eddig még semmi. Igaz ugyan, hogy a 68-iki népiskolai törvény már tesz említést hasonló gyermekekről; igaz, hogy Frim Jakab már 18 évvel ezelőtt felállított hülye gyermekek számára egy alkalmas és mintászerű intézetet és azt mindeddig fenn is tartotta; igaz, hogy ezen intézetben egy külön osztályba ily hátra maradt gyermekek is felvételnek; de fájdalom, ezen intézet nem részesül a kellő anyagi és erkölcsi támogatásban. Pedig e nélkül ily intézet nem gyarapodhatik, mivel ezen gyermekek legnagyobb része szegény szülőktől származik, kik semmit se tehetnek gyermekeik érdekében. Másrészt azonban nem szabad feledni, hogy ezen intézet főfeladata mégis mindig az lesz, hogy a hülyéket és tompa elméjűeket ápolja, nevelje. Azért szükségessé válik, hogy ezen intézet mellett minden nagyobb magyar városban a gyengébb szellemű gyermekek számára külön iskolát állítsanak, melynek tanterve, órarendje, tanczélja épen a gyengébb szellemű gyermekek szükségleteinek feleljen meg. Ámbár Verédy Károly tanfelügyelő már két évvel ezelőtt «Reformeszék» című előadása alkalmával indítványozta az ilyféle iskolák felállítását; és ámbár a fővárosi tanács ezen indítványokat elfogadta, mégis tudtommal eddig még kísérletet sem tett a gyengébb tehetségű tanítványok elkülönítésére.

A kis Szászországban van egy az állam által fentartott hülye-intézet és még három efféle magán intézet és emellett még öt oly gyenge szelleműek iskolája, t. i. Drezdában kettő, Lipszében, Gohlisban és Chemnitzben egy-egy.

A statisztika szerint Drezda és Lipcse tanköteles gyermekeinek $\frac{1}{2}$ % hülye és gyenge elméjű. Nálunk Magyarországon az erre vonat-

kozó statisztikai adatok még hiányosak. A magyar statisztika tesz már jelentést a hülye gyermekekről, de a gyengébb elméjűekről még nem szól. Pedig véleményem szerint minden nagyobb városban több száz tanuló közt lesz annyi gyenge elméjű gyermek, kik egy-egy osztályt betöltenének s kik nem haladhatnak a tehetségesebb tanulókkal. Hány-szor tapasztalható, hogy a tanítók a tanítói értekezleteken bizonyos gyermekekről nem a leghizelgőbb módon nyilatkoznak, kik azután az első osztályt kétszer, sőt háromszor is ismétlik, későbbben elnézésből a felsőbb osztályba jutnak, végre azonban elmaradnak a nélkül, hogy a gyakorlati élet számára a legszükségesebb ismereteket elsajátították volna. Ha a börtönökben levő foglyok élettörténetét, otthon és az iskolában nyert nevelésüket megvizsgálók, sokszor azon szomorú tapasztalatra jutnánk, hogy sokan ezek közül a természetellenes, rossz nevelés áldozatai lettek. Nem ritkán fordul elő az a szomorú eset, hogy a tanító anatómiai, physiologiai és psychologiai ismeretek hijával ilyen szerencsétlen gyermekekkel gorombán, durván bánt. Kedélyüket még inkább elkeseríti, eltompítja és a helyett, hogy hivatásához képest a bajon segítene, még súlyosbítja.

Minél nagyobb a város, minél nagyobb a gyermekek száma, annál szükségesebb, annál czélszerűbb a gyermekeket *tehetségcik foka*, nem pedig vallásuk, vagy nemük, vagy vagyonuk szerint elkülöníteni.

Azért bátorkodom a következő három indítvány elfogadását kérni: mondja ki a társaság, hogy: 1. kívánatos volna, hogy a tanfelügyelők bizonyos kérdések által puhatolják ki, hány gyermek látogatja a népiskola I. és II. osztályát kellő eredmény nélkül? hány gyermeknek kellett az I. osztályt ismételni és mi okból? hány gyermek van az I. és a II. osztályban, kiknek üdvösebb volna külön iskolát látogatni? 2. kívánatos volna, hogy mindenek előtt a fővárosi hatóság a Duna balpartján életbe léptetne ily intézetet és végül 3. kívánatos volna, hogy a népiskolai törvény 2. és 3. §-ai közelebbi revízió alkalmával olyképen bővítették ki, hogy a községek és megyék köteleztessenek ily gyermekek neveléséről gondoskodni.

LÉDERER ÁBRAHÁM.